

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภูมิ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา	6
1.3 นิยามศัพท์	7
1.4 ขอบเขตการศึกษา	8
บทที่ 2 แนวคิด และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	12
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	15
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	20
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน	25
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์นิเวศ	29
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน	33
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
2.8 กรอบแนวคิดในการศึกษา	40
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	44
3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	44
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	46
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 กฎีทัศน์และวิถีไทลื้อเชียงราย	55
4.1 กฎีทัศน์จังหวัดเชียงราย	55
4.2 สภาพทางสังคมเชียงราย	57
4.3 สภาพทางเศรษฐกิจเชียงราย	58
4.4 ฐานทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาความเสื่อมโทรม	60
4.5 พลังชุมชน : องค์กรทางสังคมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	62
4.6 กฎีหลังชาติพันธุ์ไทลื้อ : จากสิบสองปันนาสู่ล้านนา	63
4.7 ชุมชนไทลื้อกับการตั้งถิ่นฐานในเชียงราย	65
4.8 ลื้อ : กลาง นัยแห่งความสมดุล กับการนิยามความหมายตนเอง	67
4.9 สังคมวัฒนธรรมไทลื้อเชียงราย	68
บทสรุป	72
บทที่ 5 บริบทชุมชนไทลื้อปางหัด : พื้นที่ศึกษา	75
5.1 กฎีทัศน์ของชุมชน	75
5.2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน	76
5.3 ฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน	79
5.4 โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน	83
5.5 สังคมวัฒนธรรมของชุมชน	86
5.6 สภาพทางเศรษฐกิจและวิถีการทำมาหากิน	92
บทสรุป	93
บทที่ 6 กฎีปัญญาท้องถิ่นกับความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	95
1. กฎีปัญญาท้องถิ่นและองค์ประกอบของกฎีปัญญาเกี่ยวกับความเจ็บป่วยของชาวไทลื้อ	
กฎีปัญญาท้องถิ่น : วิถีคิด โลกทัศน์ และองค์ความรู้ เกี่ยวกับความเจ็บป่วย	96
1.1 วิถีคิด และ โลกทัศน์เกี่ยวกับความเจ็บป่วย	96
1.2 วิธีการตีความหรือการวินิจฉัยความเจ็บป่วย	102
1.3 วิธีการรักษาพยาบาลที่บ้านกับการปรับสมดุล	106
1.4 ภาพสังเคราะห์วิถีคิด โลกทัศน์ และองค์ความรู้เกี่ยวกับความเจ็บป่วย ของชาวไทลื้อ	108

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ประกอบของภูมิปัญญาเกี่ยวกับพืชสมุนไพร : วิธีคิด โลกทัศน์ องค์ความรู้ และการให้คุณค่าเกี่ยวกับพืชสมุนไพร	111
2.1 วิธีคิด และ โลกทัศน์เกี่ยวกับพืชสมุนไพร	111
2.2 ผลขาด : แนวคิดความเจ็บป่วยที่ใช้พืชสมุนไพรบำบัดและปรับสมดุล	115
2.3 องค์ความรู้ และคุณค่าทางยาพืชสมุนไพรกับการปรับสมดุลธาตุร่างกาย	119
2.4 ประมวลความสัมพันธ์องค์ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร : กระบวนการ เรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	127
บทสรุป	137
บทที่ 7 อิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการ ความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	138
7.1 วัฒนธรรมชุมชนและวัฒนธรรมสมัยใหม่ กับการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น และความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	138
7.2 ระบบการผลิตพื้นบ้านและระบบการผลิตแผนใหม่กับการเปลี่ยนแปลง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	151
7.3 ระบบการแพทย์พื้นบ้านและระบบการแพทย์สมัยใหม่กับการเปลี่ยนแปลง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	157
7.4 ประมวลความสัมพันธ์อิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญา ท้องถิ่นกับความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	164
บทสรุป	168
บทที่ 8 การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรในบริบทสังคมปัจจุบัน	169
8.1 การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรในระดับครอบครัว และเครือข่าย	170
8.2 การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรในระดับชุมชน	177
บทสรุป	185

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 9 สรุป และข้อเสนอแนะ	186
สรุป	186
ข้อเสนอแนะ	193
บรรณานุกรม	195
ภาคผนวก ก องค์ความรู้และคุณค่าทางยาพืชสมุนไพร	201
ภาคผนวก ข รายชื่อพืชสมุนไพรตามระบบนิเวศ	216
ภาคผนวก ค รูปภาพประกอบ	232
ประวัติผู้ศึกษา	237

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงผลผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดเชียงราย	58
2	แสดงพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ถือครองการเกษตรของจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 – 2535	61
3	แสดงความเชื่อเกี่ยวกับ เดือน และวันเสียดามปีบมังคละ	90
4	แสดงรายได้ต่อปีของครัวเรือนประชากรไทลื้อปางหัด	93
5	แสดงความสัมพันธ์ทางจักรวาลวิทยาเกี่ยวกับความเจ็บป่วยกับการปรับสมดุล ของชาวไทลื้อ	110
6	แสดงพืชสมุนไพรที่ชุมชนใช้อยู่ในปัจจุบันจำแนกตามระบบนิเวศ	161
7	แสดงองค์ความรู้และคุณค่าทางยาพืชสมุนไพรของชาวไทลื้อ	202
8	แสดงความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรจำแนกตามลักษณะ และระบบนิเวศ	217

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แสดงกรอบคิดในการศึกษา	43
2 แสดงแผนที่การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อในภาคเหนือของไทย	53
3 แสดงแผนที่ที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อจังหวัดเชียงราย	54
4 แสดงแผนที่ที่ตั้งหมู่บ้านของชาวไทลื้ออำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย	73
5 แสดงลักษณะภูมิทัศน์ของชุมชนไทลื้อบ้านปางหัด	74
6 แสดงแผนที่ฐานทรัพยากรชีวภาพพืชสมุนไพรกับการใช้ประโยชน์ของชุมชน	82
7 ภาพตัดขวางแสดงแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	83
8 แสดงวัฏจักรของประเพณี พิธีกรรม ที่สำคัญของชุมชนตามเดือนในรอบ 1 ปี	92
9 แสดงกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพืชสมุนไพรในระดับครอบครัวและเครือญาติ	130
10 แสดงกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพืชสมุนไพรของหมอยาพื้นบ้านในระดับชุมชน	136
11 แสดงมิติแห่งการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร	167